

Osmanlı'dan Beri Bedelli Askerlik

Dr.E.Amiral Ergun MENGİ

20 Şubat 2019

Osmanlı'nın ilk zamanlarında Ordu "**Gazi**" adı verilen askerlerden oluşmaktaydı. **Ancak bu askerlerin Osmanlı beyleri ve komutanlar yerine şeyh ve dervişlerine bağlı olması ciddi bir güvensizlik yaratmıştır.** Bu nedenle 1. Murat (1359-1389) merkezde **Kapı Kulu**, eyaletlerde ise **Tımarlı Sipahi** adıyla yeni bir askeri sistem kurmuştur.

Kapıkulu Askerleri; Balkanlarda yapılan savaşlarda Sultana kalan **beşte bir ganimet kapsamındaki** esirler **Pençik Sistemi**¹ adıyla önce Müslüman ailelere vermeye ve ardından da asker olarak orduya alınmaya başlanmıştır. Bu sistemi takiben kurulan **Yeniçeri Ocağı** ise Balkanlar ve Anadolu'da yaşayan ve **birden fazla erkek evladı bulunan** Hristiyan ailelerden 8-14 yaşlarındaki oğlan çocuklarının devşirilmesiyle kurulmuştur. Daha sonraları bazı Hristiyan aileler çocuklarını **gönüllü** olarak da ocağa vermişlerdir. Pençik sistemine benzer şekilde yetiştirilen çocuklar kabiliyetlerine göre yeniçeri ocağının ilgili ortalarına (bölüklerine)

verilmekteydi. **Zeki olanlar Enderuna**, okçuluk alanında yetenekli olanlar **Solak Ortasına**, saray hizmeti yapacaklar **içoğlanı ocağına**, sultan muhafızı olacak piyadeler **Yeniçeri Ocağına** alınırdı. Terfi alan elit yeniçeriler ise **Kapı kulu Sipahiliğine** geçerlerdi.

Köle ile özgür insan arası bir statüye sahip olan **yeniçeriler**, emekliye ayrılana kadar **sakal bırakamaz, evlenemez veya çocuk sahibi olamazdı.** Sağ kol ve bacaklarında ait oldukları **ortayı simgeleyen dövme** yaptırırlardı. Öldüklerinde ise mal varlıkları yeniçeri ocağına kalırdı. Onların tüm ailesi "baba" ları olan padişahı. Padişah **geleneksel olarak 1. ortanın 1. üyesi olarak**

Ocağa kaydedilir. Paye olarak padişah veya sultan yerine **baba** yazılırdı. **Padişah yeniçeri kıyafetini giyer**, her üç ayda bir yeniçeri olarak ocaktan maaşını alırdı. Savaşlardaki başarıları ve ocaktaki katı disiplin ve mutlak itaat **Yeniçeriler güç ve korku sembolü haline getirmiştir**².

Eyalet Askerleri ise, **Tımarlı Sipahi** denilen süvarilerle, müselleme (sipahi), **azab** adlı piyade ve Rumeli hudutlarında bulunan **Akıncılardan** mürekkepti³. Eyalet askerlerinin tamamı **Türklerden** oluşurdu. Devletten maaş almazlardı⁴. Masrafları dirlik sahipleri tarafından karşılanırdı. Osmanlı Devleti, hazinesinden para çıkmadan büyük bir orduya sahipti.

¹ Penç, Beş anlamına gelir ve Padişahın 1/5 ganimet hissesiyle aldığı esirlerden dolayı bu ad verilmiştir.

² Ahmetcan Oral, *Yeniçeriler Hakkında İlginizi Çekecek 14 Bilgi*, 23 Nisan 2015, <https://onedio.com/haber/yeniciler-hakkinda-ilginizi-cekecek-bilgiler-495126>

³ Osmanlılarda Askerî Teşkilât, *Askerî teşkilâtın icmali*, <http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanlilarda-askeri-teskilat/>

⁴ Yeniçeri Ocağı ve Tımarlı Sipahiler, <http://www.osmanlidevleti.gen.tr/yeniceri-ocagi-ve-timarli-sipahiler/>

Azab'lar Osmanlı ordusunun hafif yaya askerleri olup dinç, kuvvetli, bekâr **Türk** gençlerinden oluşmaktaydı. Azablar savaşta en ön cephede yer alır ve çok zayıat verirlerdi.

Akıncılar, Türklere teşkil edilmiş **hafif süvari** kuvvetleridir: Serhad boylarında düşman memleketine yapılan akınlarla istihbarat toplar, düşmanın pusu kurmasına mani olurlardı. Ayrıca “**Başibozuk**” adıyla oluşturulan bir güç vardır ki, ayrı bir inceleme konusu olmaya layıktır.

Ancak, Yavuz Sultan Selim (1512-1520)'le başlayan ve Kanuni Sultan Süleyman'la (1520-1566) devam eden yumuşama kapsamında yeniçerilere verilen evlenme izinleri, Sultan 3. Murat (1574-1595) döneminde tamamen serbest bırakılmıştır. Evli olan yeniçerilerin evlerinde kalması ve ticarete yapmaya başlaması Ocak'ın disiplinini bozmuştur. Eskiden sefer ve ganimet isteyen yeniçeriler, İstanbul'da oturma ve ticaret yapmayı tercih eder olmuşlardır. Bu bozulmaya ilave olarak **1683 yılında** devşirme sistemi yerine, **yeniçerilerin çocukları, Anadolu'dan gelenler** ile **iltimas-tanıdık** ve **rüşvetle ehil olmayan** kişiler bu asker ocağına yazılmaya başlanmıştır. Bu uygulamalar **Avrupa'nın en güçlü ordusunun** sonunu getirmiştir. Yeniçeri ocağının yetersiz olduğunu ve devletin başına açtığı sorunları göz önünde bulunduran Sultan III.Selim büyük bir tehlikeyi göze alarak 24 Şubat 1793'te Nizam-ı Cedit adında yeni bir ordu kurulması çalışmasını başlattı. Ancak Kabakçı Mustafa liderliğinde yeniçerilerin çıkardığı isyan sonunda III.Selim'in tahttan indirilerek Nizam-ı Cedit ordusu da kapatılmıştır. Sultan İkinci Mahmut'un fitne yuvası hâline gelen Yeniçeri Ocağını, Ocak 1826'da kaldırmıştır. Osmanlı donanmasının da 20 Ekim 1827'de Navarin'de yakılmasıyla Osmanlı Devleti'nin savaşacak ne ordusu nede donanması kalmıştır.

Yeniçeri Ocağını ortadan kaldırmasından sonra Asakir-i Muhammediye (Muhammed'in Ordusu) adıyla bir ordu kurulmuştur. Nizamnâmesine göre yaşları 15-30 arasında bulunan **Müslüman halk** orduya kaydedilmekteydi. Bu sistemde, **maaşlı olan asker** ve **zabitanadan** isteyen **on iki yıl hizmetten sonra terhis** edilebiliyordu. 1834 yılında terhis edilen askerlerden “Redif-i Mansure-i Muhammediyye” adıyla yedek bir ordu kurulmuştur.

1839'da Tanzimat Fermanı'yla “**askerlik hizmetinin halkın vatan borcu olduğu** ve her şehirden uygun bir usulle ve sırayla alınması” esası getirilmiştir. Böylelikle **Avrupa'dan 121 yıl sonra** (Fransa, Prusya, Avusturya ve Rusya) **mecburi askerlik** sistemine geçilmiştir.

1843'de “Tensikât-ı Celile-î Askeriye Kanunuyla” **beş yılı muvazzaf**, yedi yılı rediflik olmak üzere **on iki yıllık mecburi askerlik süresi** getirilmiştir. Askere almada çıkan aksaklıklar nedeniyle, 1846'da “Kanunname-i Askeriye” ve “**Bedelli Islahat Fermanıyla**” asker ihtiyacını karşılamak üzere “**Kur'a Kanunnamesi**” olarak bilinen kura düzeni getirilmiştir. Mecburi askerliğe seçilenler **kura ile** belirlenmeye başlanmıştır. Ancak, mecburi askerlikten **İstanbul'da doğanlar** (Anadolu'da yaşasa dahi), **Padişah Hizmetinde 14 yıl dan fazla çalışanlar**, Mekke ve Medine halkı, **Müslüman olmasına rağmen Arnavutluk, Bosna-**

Hersek Irak Arabistan halkı, müftüler, hâkimler, imam, hatip, müezzin, şeyh ve çocukları, medrese öğrencileri, üst düzey bürokrasisi, ailesine bakacak kimsesi olmayanlar, dul kadınların tek çocukları vb. bazı zümrelere muaf tutulmuştur.

Başlangıçta sadece Müslüman Türklere mecburi olan askerlikte, **bedelli anlayışı**, bugünkü tanımına da uygun olarak, işte bu kura sistemiyle askerlik hayatımıza girmiştir. Kurada ismi çıkan kişinin, kendi yerine “**bedel-i şahsi**” adıyla bir başkasını askere göndermesi mümkün olduğu gibi, **50 altın “bedel-i nakdi**” ödemek suretiyle askerlik vazifesini bedeli karşılığı yerine getirmesi de mümkün kılınmıştır.

1855 tarihli bir kararname ile, vatandaşlık hukuku gereği gayrimüslimlerden cizye vergisinin kaldırıldığı, **gayrimüslimlerin de Müslümanlar gibi askerlikle mükellef** tutulacağı açıklanmıştır. Ancak, **Hristiyan halk** askerlik yapmaya pek niyetli olmadığı için, “**bedel-i nakdi**” ödeyerek, fiilen askerlik yapmama yolunu tercih etmiştir⁵.

Vatan Şairi **Namık Kemal**, Hadika Gazetesi'nde yayımladığı "**Eşitlik**" başlıklı yazısında İstanbul halkı ile taşra halkı arasında mevcut bu eşitsizliğe dikkat çekerken, “...Biz ki Müslümanlar. Vatanımıza hem paramızla hem canımızla hizmet eder. **Diğer dinlere sahip vatandaşlarımız** yalnız para sarf eder. Acaba bize kavaslık (oklu askerlik) onlara **köşe sarraflığı divan-ı kudretten lütfedilmiş** bir hizmet midir? Biz **İstanbulcular asker vermeyiz, vergi vermeyiz**; Anadolu'da-Rumeli'deki vatandaşlarımız ki vergi verirler, asker verirler” der. Namık Kemal “**Biz İstemesek Zelil Olmazdık**” başlıklı diğer bir yazısında da hükümete “**İstanbul ahalsiyiz**; bu meskenette, **hizmetkârlık iptilası devam ettikçe** adeta vatanımızın kalbindeki yaralara peyda olmuş kurtçuk hükmünde kalacağız. **Canlarıyla vatani koruyanların yüzüne ne yüzle bakacağız**” şeklinde seslenmektedir⁶.

31 Mart vakasından sonra, 1909'da yapılan **ahz-ı Asker (askere Alma)** düzenlemesiyle, askerlikten **muaf tutulan kesimler** de askere alınma kurasına dahil edildiler. Ancak bedelli devam etmiştir. Bedelli ile ilgili mısraları aşağıda olan bir de Orta Anadolu türkümüz vardır.

Kara çadır is mi tutar. Martin tüfek pas mı tutar. Ağlayanım anam bacım. Elin kızı yas mı tutar. / Gitme Yemen'e Yemen'e, Yemen sıcak dayanaman, Tan borusu er vurulur. Sen küçüksün uyanaman. /Yemen yolu çukurdandır, Karavana bakırdandır, Zenginimiz bedel verir, Askerimiz fakirdendir.

Birinci Dünya Savaşının ayak sesleri duyulunca, 12 Mayıs 1914'te "**Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatı**" adıyla geçici bir askere alma kanunu çıkarıldı. Bu kanunla **kura ve bedelli** kaldırıldı ve **herkes için zorunlu askerlik** getirildi. Kanunun birinci maddesine göre "**Osmanlı hanedanının üyeleri dışında kalan tüm tebaa için askerlik hizmeti zorunlu kılınmıştır**". **18 ile 45 yaş arasındaki her erkek askerlik** yapmakla mükellefti. Bu uygulama çok sayıda asker kaçağına neden olmuş ve I.Dünya Savaşı içinde yakalanan asker kaçaklarının mahkemesiz infaz edilmesi konusunda ferman dahi çıkarılmıştır. Cumhuriyet Döneminde,

⁵ Ahmet Doğan İlby, *Osmanlıda Askerlik Meselesi*, 21 Ağustos 2017 <https://www.habervaktim.com/yazar/81458/osmanlida-askerlik-meselesi.html>

⁶ Zübeyir Saltuklu, Osmanlı Devletinde Kimler Askerlikten Muaf?, <http://www.erkurumajans.com/osmanli-devletinde-kimler-askerlikten-muafti-50613m.htm>

1927'de kabul edilen askerlik kanunu yapılan bazı değişiklikle günümüze kadar sorunsuz ve bedelsiz uygulanmıştır.

Ancak, gerekçeleri tam olarak izah edilememekle birlikte, ilk **bedelli askerlik uygulaması 1987 yılında Turgut Özal** tarafından başlatılmıştır. Bu dönemde toplam 18 bin 433 kişi faydalanarak bedelli askerlik yapmıştır. **1992** yılında çıkarılan ikinci bedellide 35 bin 111 kişi, **1999** depreminin ertesindeki üçüncü bedellide 72 bin 290 kişi, **2011** yılında dördüncü bedellide 70 bin 179 kişi,

2014 yılındaki beşinci bedellide rekor sayıyla 200 bin 338 kişi kanundan istifade ederek bedelli askerlik yapmıştır. **2018** yılında ise bedelli askerlikle ilgili AK Partili Grup Başkanvekili Bülent Turan “Yaş 25, ücret 15 bin TL ve 25 gün askerlik olacak” açıklamasını yaparak maddenin yasaya ekleneceğini ifade etmesinin ardından⁷, 16 Şubat 2019 günü Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Balıkesir’de yaptığı seçim propagandasında yeni askerlik sistemiyle ilgili ayrıntıları paylaşarak, "Bugüne kadar belirli bir periyodu ve sistemi olmayan **bedelli askerlik uygulamasını**, ordumuzun personel ihtiyacına göre belirlenen bir rakamla sınırlı olmak üzere, **kahçı** hale getiriyoruz. Eğitim durumuna bağlı olmaksızın isteyen herkes bedelli askerliğe başvurabilecek" demiştir⁸. Artık her aileden bir asker konsepti tarihe karışmıştır.

Bu kapsamda diğer batılı ülkelerde de uzun yıllardır uygulanan mecburi askerlik konusuna bir göz atmak faydalı olacaktır; Mecburi askerlik ilk olarak 1997 yılında Hollanda tarafından kaldırılmış⁹, 2004 yılında Belçika, 2011 yılında Almanya ve takip eden ülkelerin katılımıyla 21 AB üyesi ülke mecburi askerliği kaldırmıştır. Ancak, halk oylamasına başvuran bazı ülkelerden, 2013 yılında Avusturya ve İsviçre, 2015 yılında Norveç (kadınlar da dahil), mecburi askerlik uygulamasına devam kararı almışlardır¹⁰. Mecburi askerlik, birlik ve beraberlik duygularıyla vatan sevgisine yaptığı katkılar kapsamında ABD¹¹ ve Avrupa ülkelerinde tekrar tartışılmaya başlanmış ve ABD, Fransa, İsveç ve bazı Baltık Ülkeleri konuyu tekrar gündeme taşımışlardır¹². 14 Ağustos 2018 tarihinde “Draft Time: This is Why and How America Should Have Compulsory Military Service” başlığıyla The National Interest Dergisinde yayımlanan

⁷ Yaş 25, ücret 15 bin TL ve 25 gün de askerlik olacak, **Sabah Gazetesi**, 17.07.2018,

<https://www.sabah.com.tr/webtv/turkiye/bedelli-askerlik-detaylari-belli-oldu-yas-25-bedel-15-bin-tl-25-gun-askerlik-olacak>

⁸ *Bedelli Askerlik Açıklaması*, **Hürriyet Gazetesi**, 17.02.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdogandan-balikesirde-kritik-mesajlar-41120216>

⁹ Compulsory military service in Europe, “the Netherlands still has compulsory military service. Though officially suspended on 1 May 1997, it was never abolished. This means that it still exists today but will only actually become effective if and when the security of the Netherlands comes into danger”, https://europa.eu/youth/nl/article/63/12385_en.

¹⁰ *İbid*, *Swiss Vote to Keep Mandatory Army Service*, **The Associated Press** Sept. 22, 2013

<https://www.nytimes.com/2013/09/23/world/europe/swiss-vote-to-keep-mandatory-army-service.html>

¹¹ Why don't we have mandatory military service in the United States?, <https://www.quora.com/Why-dont-we-have-mandatory-military-service-in-the-United-States>

¹² Aamna Mohdin, France joined the growing number of European countries reintroducing mandatory national service, European countries are quietly bringing back the draft July 3, 2018, <https://qz.com/1318379/france-joins-sweden-and-lithuania-in-bringing-back-mandatory-national-service/>

yazıda¹³ Thomas Ricks¹⁴ tarafından ortaya atılan “Askere Alma” planının çok tartışıldığı belirtilmektedir. Daha sonra Hillary Clinton’nun girişimleriyle¹⁵ mecburi askerlik olmasa da milli servis şeklinde tüm ABD vatandaşlarının sivil kurumlarda belirli süre görev yapması planı ortaya atılmıştır. Bu yeni düşüncelerin yanı sıra ABD’de halen “yedek kuvvetler-Rezerve Forces“ adıyla vatandaşlara yönelik bir askeri yükümlülük uygulamaktadır. Yedek Kuvvetlerde görevlendirilen bir çok üst düzey şirketlerinin CEO’ları, görev verildiğinde, çok önemli ve yoğun olarak addettikleri işlerini bırakarak askerliğin emrettiği görev yerlerine gitmektedirler. Bunun bir örneği geçtiğimiz 13 Şubat 2019 günü USA Today gazetesinde “ABD **Temsilciler Meclisi** üyesi **Adam Kinzinger’in** ABD-Meksika sınırındaki Milli Kuvvetlere (National Guards) katılması konusunda gelen emir kapsamında birliğine katıldığı” ifade edilmiştir¹⁶.

Sonuç

Halkın bağrından çıkan Türk Ordusunun, **bedelli konusunda alınan son karar** ve bugüne kadar ki **bedelli uygulamaları** kapsamında Yavuz, Kanuni ve III.Murat zamanında verilen imtiyazlarla bozulan Yeniçeri Ocağıyla aynı duruma düşmesinden endişe duyulmaktadır. Yazıyı Mehmet Akif Ersoy’un ordunun bozulması nedeniyle yazdığı dörtlüklerle bitirelim.

Kışla yok, dâire yok, medrese yok, mektep yok;

Ne kılıç var, ne kalem... Her ne sorarsan, hep yok!

Kalmamış terbiye askerde. Nasıl kalsın ki?

Birinin ömrü mülâzımlıkta (Teğmenlikte) geçerken öteki,

Daha mektepte iken tayy-ı merâtible (Basamakları atlayarak) ferîk (paşa)

Bir müşirlik mi var? Allâhu veliyyü’t-tevfîk (Allah Yolunu açık etsin)

Hele ilmiyye (Ulema) bayâğîdan da aşâğ bir turşu!

Bâb-ı Fetvâ (Fetva Kapısı) denilen dâire ümmî (cahil) koğuşu.

Anne karnından icazetlidir (seçilmiştir-diplomalıdır), ecdâda (büyüklerine-soyuna) çeker;

Yürüsün, bir de sarık, al sana kâdîasker (Askeri hakim)

¹³ <https://nationalinterest.org/feature/draft-time-why-and-how-america-should-have-compulsory-military-service-28747>

¹⁴ A fellow at the Center for a New American Security, is the author of the forthcoming book “The Generals: American Military Command From World War II to Today.”

¹⁵ **Doug Bandow**, Hillary Clinton's Expensive Plan For National Service: No Need For Moral Equivalent Of War, <https://www.forbes.com/sites/dougbandow/2016/11/05/hillary-clintons-expensive-plan-for-national-service-no-need-for-moral-equivalent-of-war/#1bce12aa1cf7>

¹⁶ Amer Madhani, U.S. Rep. Adam Kinzinger and his national guard unit are deployed to U.S.-Mexico border, **USA Today**, 13 Feb 2019, <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2019/02/13/congressman-kinzinger-deployed-u-s-mexico-border/2865395002/>